

4.2 Формули и суперпозиции

Всяка двоична функция $f(x_1, x_2, \dots, x_n)$ може да се представи с таблица по следния начин

Таблица 4.4

x_1	x_2	...	x_{n-1}	x_n	$f(x_1, x_2, \dots, x_{n-1}, x_n)$
0	0	...	0	0	$f(0, 0, \dots, 0, 0)$
0	0	...	0	1	$f(0, 0, \dots, 0, 1)$
0	0	...	1	0	$f(0, 0, \dots, 1, 0)$
0	0	...	1	1	$f(0, 0, \dots, 1, 1)$
.	.	...	.	.	. . . . .
1	1	...	1	0	$f(1, 1, \dots, 1, 0)$
1	1	...	1	1	$f(1, 1, \dots, 1, 1)$

Не е трудно да се види, че табличното представяне изисква прекалено много място даже и за функции с неголям брой променливи (за функция на n променливи са необходими $(n+1)2^n$ бита). Ако фиксираме реда на n -орките от лявата част на таблицата, то най-десният стълб ще описва напълно функцията $f(x_1, x_2, \dots, x_n)$. От тук следва, че за задаването на каквато и да е функция на n променливи са необходими 2^n бита. На практика се налага да се изследват функции с над 100 променливи, което чрез таблици просто не е възможно. И най-големите компютри нямат достатъчно памет за вместването на подобна функция. Един друг начин (вече използван от нас) е задаването на функцията чрез формули.

Пример 4.2.1 Функцията $f(x_1, x_2, x_3)$ на 3 променливи, зададена чрез таблица 4.5.

Таблица 4.5

x_1	x_2	x_3	$f(x_1, x_2, x_3)$
0	0	0	0
0	0	1	0
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	0
1	0	1	0
1	1	0	0
1	1	1	1

се описва много по-икономично с формулата $x_1x_2x_3$.

С помощта на апарата на формулите можем да опишем достатъчно компактно голям брой практически важни функции. Трябва да се има предвид, обаче, че за почти всички функции задаването с таблица и задаването с формула изисква примерно еднаква машинна памет.

Между понятията *формула* и *функция* има съществена разлика. Функцията е съответствие на едно множество в друго, а формулата е израз, низ от символи, които описва (ще казваме още реализира) дадена функция. Възможно е една функция да се описва от много (даже безбройно много формули). Пример за това е функцията отрицание, която се реализира от формулите $\overline{x}, \overline{\overline{x}}, \overline{\overline{\overline{x}}}$ и т. н.

Необходимо е с подходящи дефиниции да прецизираме горните разсъждения.

Нека $F = \{f_1(x_1, x_2, \dots, x_{n_1}), f_2(x_1, x_2, \dots, x_{n_2}), \dots\}$ е множество от функции.

Определение 4.2.1 *Под формула над F ще разбираме:*

1. *Всички функции от F .*
2. *Всички изрази от вида*

$$f_1(\varphi_1, \varphi_2, \dots, \varphi_n),$$

където $f_1 \in F$, а φ_j е или формула над F , или буква на променлива $x_1, x_2, \dots, x_n$.

На пръв поглед горната дефиниция може да се стори за грешна, защото в нейната т.2 понятието формула се определя чрез формула. Разбира се, че това не е така и дефиницията е съвсем редовна. Нейният смисъл е следният

1. Дадени обекти явно обявяваме за формули - това са функциите от F .

2. Задаваме правило, чрез което от вече известните формули може да получаваме останалите формули.

Подобни дефиниции ще наричаме *рекурсивни*.

Пример 4.2.2 Нека $F = \{f_1(x_1), f_2(x_1, x_2)\}$. Тогава

$$f_1(x_1), f_2(x_1, x_1), f_2(f_1(x_1), x_3), f_2(f_1(x_1), f(x_7)), \\ f_2(f_1(x_1), f_2(f_1(x_5), x_3))$$

са някои от формулите над F .

Когато $f(x_1, x_2)$ е функция на 2 променливи, често ще пишем $x_1 f x_2$ вместо $f(x_1, x_2)$ - например $x_1 + x_2$ вместо $+(x_1, x_2)$ или $x_1 \vee x_2$ вместо $\vee(x_1, x_2)$ и т. н. Ако спазваме правилата за приоритетите а) - д) от предишния параграф, това ще ни позволи да записваме по-нагледно формулите, в които участват $x_1 x_2$, $x_1 \vee x_2$, $x_1 + x_2$, $x_1 \rightarrow x_2$ и $\overline{x}$.

Пример 4.2.3 Формулата $(x_1) \vee (x_2(x_3(\overline{x_4})))$ ще записваме съкратено с $x_1 \vee x_2 x_3 \overline{x_4}$.

По естествен начин на всяка формула φ може да съпоставим функцията f , която тя реализира. Това става със следното правило:

1. На формулите $f_i(x_1, x_2, \dots, x_{n_i}) \in F$ съпоставяме самата функция f_i .

2. Нека на формулите $\varphi_1, \varphi_2, \dots, \varphi_{n_i}$ сме вече съпоставили функциите $g_1, g_2, \dots, g_{n_i}$. Тогава на $f_i(\varphi_1, \varphi_2, \dots, \varphi_{n_i})$ се съпоставя сложната функция $f_1(g_1, g_2, \dots, g_{n_i})$.

Определение 4.2.2 Ако една функция f се реализира от поне една формула над F , то ще казваме, че f е **суперпозиция над F** .

Ние често ще използваме равенства от вида
 $f = F$, което ще означава, че функцията f се реализира
от формулата F ;
 $F_1 = F_2$, което означава, че формулите F_1 и F_2 реализират
една и съща функция и такива формули
ще наричаме *еквивалентни*.

Определение 4.2.3 Множеството от всички суперпозиции над F ще наричаме **затворена обвивка** на F и ще го означаваме с $[F]$. С други думи $[F]$ се състои от всички функции, които можем да реализираме с формули над F .

Да отбележим 4 важни очевидни свойства на затворената обвивка:

1. $F \subset [F]$.
2. От $F \subset G$ следва $[F] \subset [G]$.
3. $[F] \cup [G] \subset [F \cup G]$.
4. $[[F]] = [F]$.

Определение 4.2.4 Ще казваме, че множеството от двоични функции F е **пълно**, ако $[F] = P_2$, т. е. ако всяка двоична функция се реализира с формула над F .

Едно тривиално пълно множество е самото P_2 . Пример за непълно множество е $\bar{x}$, тъй като неговата обвивка се състои от тавтологичните функции $x_1, x_2, x_3, \dots$ и отрицанията $\bar{x}_1, \bar{x}_2, \bar{x}_3, \dots$

В следващия параграф ще покажем, че съществуват нетривиални пълни множества, различни от P_2 .